

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria

<http://science.uard.bg>

BANK LOANS FOR AGRICULTURAL PRODUCERS

Ognyana Stoichkova¹, Virginiya Zhelyazkova², Yakim Kitanov²

¹University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

²University of finance, business and entrepreneurship, Sofia, Bulgaria

Abstract: Providing financial resources through lending by commercial banks is one of the main sources of funding for farmers and agriculture in Bulgaria. Practice shows, that loans for working capital mainly derive from the seasonal and campaigning nature of agricultural production. Turnover credits are mainly aimed at carrying out the current agricultural activity of the farmer. The granted investment credits have a longer term and are mainly related to the implementation of the investment projects from the RDP measures, for the most part they are aimed at the implementation of European funding. Banks seek to gain the trust of farmers and become their partners not only through the allocation of financial resources but also through assistance and counseling in the preparation of their project proposals.

Keywords: bank credit, turnover credits, invest credits, leasing of agricultural machinery, gratis period, credit lines.

БАНКОВОТО КРЕДИТИРАНЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ

Огняна Стоичкова¹, Виржиния Желязкова², Яким Китанов²

¹Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

²Висше училище по застраховане и финанси - София

Резюме: Осигуряването на финансови средства чрез отпускането им от търговските банки под формата на кредити е един от основните източници за финансиране на земеделските стопани и селското стопанство в България. Практиката показва, че основно се отпускат кредити за оборотни средства, което произтича от

сезонния и кампаниен характер на селскостопанското производство. Обратните кредити са насочени предимно към осъществяване на текущата земеделска дейност на фермера. Отпусканите инвестиционни кредити имат по-дълъг срок и са свързани главно с изпълнение на инвестиционните проекти от мерките от ПРСР, т.е. в по-голямата си част те са насочени към реализирането на европейското финансиране. Банките се стремят да спечелят доверието на земеделските стопани и да станат техни партньори не само чрез отпускане на финансови средства, а и чрез оказване на помощ и консултиране при изготвянето на проектните им предложения.

Ключови думи: банково кредитиране, оборотни кредити, инвестиционни кредити, лизинг на земеделска техника, гратисен период, кредитни линии.

ВЪВЕДЕНИЕ

Земеделците и животновъдите се нуждаят както от инвестиционни средства, така и от оборотни средства.

Оборотните средства са необходими за закупуване на фуражи, препарати за инсектициди, хербициди, фунгициди и др., торове и минерални добавки, обработване на земята, за заплати за земеделските работници по време на сеитбата и беритбата и т.н. Обратните средства имат пряка връзка със земеделската продукция, където в повечето случаи цикълът на производство обхваща една година. Това означава, че и ползите от вложените средства ще бъдат отчетени в рамките на 12 месеца, защото през този период производителят ще прибере и реализира селскостопанската си продукция.

За разлика от оборотните средства, при които резултатите се отчитат в краткосрочен план, при **инвестиционните средства** обикновено ползите са налице след по-дълъг период от време, а средствата, инвестирани от земеделските производители, имат дългосрочен ефект. Закупуването на техника, имоти, земеделска земя, животни има инвестиционен характер за земеделския производител.

Пред всеки земеделски производител са налице разнообразни варианти за финансиране, чрез които той посреща нуждите си от инвестиции или оборотни средства. Регистрираните земеделски производители имат достъп до различни видове субсидии, чрез които да подпомогнат развитието на своето стопанство. Субсидиите се предоставят под формата на безвъзмездни плащания от страна на Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони по Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г. (ПРСР) или от Държавен фонд земеделие (ДФЗ).

Финансирането от горепосочените източници се оказва труднодостъпно за земеделските производители. Най-често те са свързани с изплащането на вече одобрените субсидии през един по-късен от първоначално обявения срок. Както се знае, сеитбата на дадена земеделска култура или закупуването на фураж за животните обаче се правят в точно определен момент и забавата на субсидията води до недостиг на оборотни средства.

Друга затрудняваща земеделските производители практика е, че държавата финансира безвъзмездно само част от проекта. Това налага земеделците и животновъдите да осигурят средства за самоучастие. Именно в такива моменти практиката показва, че земеделските производители прибегват до допълнително финансиране за стопанството си чрез земеделско кредитиране.

ОБЩА ПОСТАНОВКА НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА КРЕДИТИРАНЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ

Секторът на селското стопанство е един от най-бързо растящите и перспективни за развитие сектори в българската икономика. За последните години възвращаемостта на инвестирания капитал след данъци е близо 20%. Това прави този сектор с най-висока

норма на печалба. Характерно за селскостопанския отрасъл са ниските нива на финансова задлъжнялост. Затова се очаква кредитирането в него да продължи с изпреварващи темпове спрямо икономиката като цяло.

До 2030 г. се очаква глобалното увеличение на храни да нарасне с повече от една трета. Това ще постави България в добра позиция заради благоприятните климатични и географски условия на страната. Дългосрочната перспектива пред сектора е много благоприятна на фона на съществуващите силни традиции, особено като се има предвид, че произведените у нас селскостопански продукти стават все по-разпознаваеми на външните пазари. Българските производители са изправени пред значителни възможности и се очаква да спечелят много от прехода на сектора към ниши с по-висока добавена стойност – зеленчукопроизводството и животновъдството, производството на био и екологично чисти продукти. Секторът на зърнопроизводството остава доминиращ в българското земеделие, но успоредно с това все повече селскостопански производители започват да разнообразяват производството си.

Българското зеленчукопроизводство има голям потенциал за растеж, но среща силна конкуренция от съседни страни като Гърция, Турция и Македония. В тях климатичните условия позволяват отглеждане на оранжерийни зеленчуци с по-малко разходи и очевидно благоприятна държавна политика в този сектор. Въпреки това перспективите пред българските селскостопански продукти се оценяват като повече от обещаващи.

По същество земеделските кредити са вид бизнес кредит. Характеризират се с годишна лихва, срок, определена цел и за тях клиентите предоставят обезпечение. Отличителна черта на земеделските кредити е, че някои от тях включват гъвкав погасителен план или гратисен период, съобразени с периодите на активно влягане на средства и периодите на добив и реализация на селскостопанската продукция. Използването на земеделски кредит вместо потребителски дава сериозно преимущество на земеделските производители, защото така те могат да съобразяват погасяването на кредита с периодите на добив и реализация на продукцията.

Банките, предлагащи земеделски заеми, постепенно се увеличават през годините, като се стараят да улеснят максимално кредитирането и поставят доста лесни условия – кандидатите да имат жизнеспособна идея за бизнеса си, която да защитят убедително, да откриват нови работни места, да имат добра репутация, да са регистрирани в Търговския регистър, да имат собствено участие във финансирането и пр. Отпадат и по-голяма част от таксите и комисионните, вкл. и тази за предсрочно погасяване на агрокредита.

Отпускат се и гратисни периоди, в зависимост от спецификата на бизнеса и възможността за започване на погасяване на кредита от фермера. Сред секторите, които получават най-много кредити, от няколко години е секторът “Селско, горско и рибно стопанство”. Общата сума, на която възлизат отпуснатите към края на 2015 година кредити, възлиза на 48,7 млрд. лева като от тях бизнес кредитирането е на стойност 30,6 млрд. лв., а конкретно за “Селско, горско и рибно стопанство” – 1,74 млрд. лв., което е 5,7% от всички бизнес кредити. През 2014 г. делът на земеделските кредити е бил 4% или 1,552 млрд. лева¹.

В последните 1-2 години повечето търговски банки разработват специализирани кредитни продукти, насочени към фермерите и селското стопанство. Кредитите са насочени главно за осигуряване на оборотни финансови средства, за закупуване на необходимата селскостопанска техника и прикачен инвентар, за покупката на

---

¹ Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието на МЗХ 2016 г. (Аграрен доклад 2016)

земеделска земя, за придобиване на недвижими активи, покупка на животни, торове, препарати и др.

Усвояването на тези кредити обаче все още е труднодостъпен процес и той не се реализира в еднаква степен от всички земеделски производители - по-големите имат предимство за сметка на по-малките и средни земеделски стопанства. Кредитирането се формира и като най-голямото предизвикателство и към младите фермери, тези които започват своята селскостопанска дейност.

Докато общата сума на отпуснатите заеми за бизнеса през 2014 година е намаляла от 31,102 млрд. лв. до 30,614 млрд. към 31 декември 2015 г., то земеделските кредити растат за същия период от 1,552 млрд. на 1,747 млрд. лв. Няколко родни банки са разработили поне по един специализиран продукт за сектора като всичките са много гъвкави и максимално адаптирани към нуждите на бранша.

УСЛОВИЯТА ЗА КРЕДИТИРАНЕ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ОТ ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ

Уникредит Булбанк предоставя пакетни оферти за селскостопанския сектор, групирани в няколко направления: Бизнес идея, Производство, Реализация. Финансовите средства за реализирането на конкретни бизнес идеи се отпускат за покупка и аренда на земеделска земя, за купуване на лизинг на земеделска техника, специализирано селскостопанско оборудване, техника и съоръжения за напояване, изграждане или покупка на складови помещения и зърнохранилища, покупка на животни.

Кредитите за производствена дейност на стопаните се отпускат за изграждане на нови производствени бази или ремонт на съществуващи бази и стопански постройки. Банката предлага кредитиране и по инвестиционни проекти по схеми и мерки от обхвата на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР), кредити по националните инвестиционни програми и индивидуални проекти, финансиране за консултантски разходи по изготвяне на проектите на земеделците. Освен инвестиционно кредитиране банката предлага финансови средства и за оборотни нужди и покриване на текущите разходи по селскостопанската дейност през годината - за закупуване на семена, торове и препарати, за горива и фуражи.

Друго предложение на банката е откриването на кредитни линии и за разплащане с доставчици и клиенти, отпускане на оборотни кредити срещу складови запаси на зърно. Предлага се и факторинг, чрез който се осигурява обратното финансиране за горива и смазочни материали, химикали и поддръжка.

Наред с основните банкови продукти, разработени за селскостопанските производители, Уникредит Булбанк предлага на клиентите си свободата да се разплащат по всяко време и от всяко място чрез мобилното и онлайн банкиране. Клиентите могат да се възползват и от чрез бизнес овърдрафт финансиране, както и доброволно пенсионно осигуряване и застраховки живот от Алианц.

Уникредит Булбанк отпуска **краткосрочен кредит** за текущите разходи за обичайна дейност на земеделски производители, които ще бъдат подпомагани чрез ДФ „Земеделие“ по схеми и мерки на Общата селскостопанска политика и Общата рибарска политика на Европейския съюз. Предоставянето на този вид финансов продукт за земеделските стопани се осъществява при определени условия. Одобрението на кредита се извършва при условията на кандидатстване на стопанина за директно подпомагане за субсидии към ДФ „Земеделие“. Усвояването на финансовите средства е възможно да се извърши еднократно на цялата сума или превеждане на сумата на няколко транша в зависимост от изискванията на дейността на стопанина. Размерът на кредита е съобразен с нивото на очаквано подпомагане чрез получаването

на субсидии и може да достигне до 100% от размера на подпомагане от Фонд „Земеделие“. Срокът за погасяване също е гъвкав и различен - възможно е погасяването да се извърши еднократно при получаването на субсидията или погасяване през периода на извършване на селскостопанската дейност и окончателно погасяване при получаване на субсидията. За обезпечение се прилага учредяване на залог върху вземанията на стопанина-кредитополучател, който има открита сметка в банката, или подписване на запис на заповед върху общия размер на отпуснатите финансови средства. Не се изисква собствено участие от фермера при отпускането на кредита като начисляваните лихви и такси са съгласно общите условия на банката, предоставяни за агросектора.

За да отговори на нуждите от финансиране в сектора Уникредит Булбанк предлага на земеделските производители цялостни решения – от професионална консултация от експерт на банката или лизинга през различна гама кредитни и лизингови продукти до обратно и инвестиционно финансиране.

Освен чисто кредитни продукти банката предлага на фермерите и различни застрахователни продукти с цел намаляване на финансовия риск за банката и осигуряване на защитеност на бизнеса на фермера при настъпване на неблагоприятни атмосферни условия.

„Кредит за земеделски стопани“ от Първа инвестиционна банка. Първа инвестиционна банка отпуска земеделски кредити срещу залог на вземания по схеми и мерки на Общата селскостопанска политика. При по-голям размер на кредита може да се изисква и поръчителство или съдлъжници по кредита. Отпускането на кредита от финансовата институция се извършва с цел осигуряване на финансови средства за фермерите, необходими при осъществяването на земеделската им дейност. Кредитът се отпуска и за оборотни средства, и за инвестиции. Валутата, в която се договаря подкрепата от банката, е в лева без ограничение в размера на кредита, който може да достигне до 100% от очаквания размер на субсидията за получаване от Фонд „Земеделие“. Усвояването на кредита е възможно на траншове до размера на получаваните субсидии от фонда през предходните години. Срокът на връщане на кредита е до 5 години като начинът на погасяване е револвиращ, т.е. коректно погасената финансова сума може да се използва и в бъдещ период от време за подпомагане от фермера. Лихвата по кредита се формира от общия лихвен процент и надбавка за банката, която се договаря и е предназначени за този вид агрокредити. В случая е предвидена такса при кандидатстване и разглеждане на кредита и комисионна за управление на отпуснатия кредит.

Пощенска банка предлага кредит за агросектора „Агровърдрафт навреме“. Този вид финансиране е насочен към земеделските стопани и е предназначен за осигуряване на оборотни финансови средства за осъществяване на текущата им селскостопанска дейност през стопанската година. Финансовата институция предлага и специално разработени кредитни продукти, насочени специално към фермерите. При тях цената на кредита е изключително атрактивна – намалени лихвени условия и такси за обслужване и управление на кредита.

Фермерът получава оборотни средства и закупува необходимите материали и разходи до получаването на европейската субсидия от Разплащателна агенция. Тук заемът е съобразен с очаквания размер на получаваната субсидия и няма такса за предсрочно погасяване. Кандидатстването за кредита е опростено, не е сложно и не затруднява фермера при усвояването му. Овърдрафтът за земеделските производители осигурява бърз и лесен начин за осигуряване на оборотни средства за текущи разплащания по селскостопанската дейност. Това осигурява бързина и предимство на фермера при вземане на решения за покриване на текущи, ежедневни селскостопански

разходи до получаване на субсидията за преки плащания от Разплащателната агенция. Обезпечението на кредита се реализира лесно и става чрез учредяване на особен залог върху субсидиите по Схемата за единно плащане на площ. Клиентът получава финансовите средства по кредита при ниски лихви и не плаща такса за предсрочно погасяване. Условието за кандидатстване са максимално опростени и в полза на фермера. Одобрението на финансирането за стопанина е до 85% от стойността на земеделската субсидия.

Другият вид специфичен продукт, който се предлага от Пощенска банка, е пакет „Земеделец“. Дава се възможност на земеделците да оптимизират разходите си за банково обслужване и да спестят време при посещение в банката. Предлага се интернет-банкиране без такса за регистрация на услугата. Предлаганият пакет предоставя атрактивни лихвени нива по разплащателна сметка, не се заплаща такса при вноса на каса по разплащателна сметка, липсва и такса за откриване на разплащателна сметка.

Банката предлага и **кредит за закупуване на земеделска земя** с цел разширяване капацитета на земеделските стопани чрез закупуване на повече обработваеми площи. Размерът на отпускания кредит е до 200 000 лв. в зависимост от вида на сделката и размера на новозакупената земеделска земя. Като обезпечение по кредита се приема новозакупената земеделска земя. Осигурява се и допълнително обезпечение и затова служи субсидията по Схемата за единно плащане на площ или други обезпечения. За улеснение на стопаните се предлага и гратисен период до 6 месеца. Изплащането на кредита става на равни месечни погасителни вноски. Има възможност и за изготвяне на индивидуален погасителен план, съобразен със спецификата на сделката и дейността на фермера. Срокът за връщане на кредита е до 15 г. и зависи от размера, предлаганото обезпечение и от надеждността на бизнес идеята.

Обединена българска банка (ОББ) също предлага финансиране на земеделските стопани по линия на европейското подпомагане. Условието са стандартни за сектора, като изискванията към стопаните са направени максимално занижени и гъвкави - в помощ на фермерите. Кредитоискателите трябва да притежават съответните регистрации като земеделски стопани и да формират производствен обем на стопанството си от 8 000 евро. Изисква се от тях да имат предишна кредитна история и получаване на предишни директни субсидии по банковата сметка, приходи от земеделска дейност или друга публична финансова помощ – национални доплащания, държавни помощи и др.

Търговската банка „Сосиете Женерал Експресбанк“ също предлага атрактивни финансови предложения към сектор земеделие. Тези предложения са съобразени със сезонния характер на селското стопанство и спецификата на извършваната селскостопанска дейност от фермерите. Конкретният кредитен продукт е кредит „Партньор Агра“, който се предоставя при ниски лихвени проценти от 4,99%. Кредитът се отпуска в лева и има минимална такса за управлението му. Размерът на продукта е до 350 000 лв., като се отпуска и за оборотни средства с цел осъществяване на основната селскостопанска дейност на фермерите и за инвестиционни намерения. Тези преференциални условия са съобразени с евентуалната директна субсидия за единица площ, получавана от ДФ „Земеделие“ през годината. За финансиране на отглеждане на плодове, зеленчуци и за животновъдство също се получават европейски субсидии и те също са бенефициенти по преференциалните условия, предлагани от банката. Отпускат се до 75% от нивото на очаквана субсидия за стопанската година. Ако фермерът има предишни получавани евросубсидии в банката, е възможно размерът на кредита да достигне до 95% от очакваната финансова помощ. За обезпечаване се изисква

учредяване на ипотека върху недвижим имот, учредяване на залог върху вземания от бъдещите плащания от Разплащателна агенция. В някои случаи се учредява и особен залог върху новозакупената селскостопанска техника или машини, както и залог върху готова селскостопанска продукция.

ТБИ-Банк отпуска кредити предимно за малки и средни предприятия в страната, които всъщност формират и 42% от всички отпуснати кредити за 2015 г. Кредитите се отпускат срещу очаквана субсидия за получаване от Фонд „Земеделие“, както и по оперативните програми. За селско стопанство процентът на отпуснати кредити е 29%, а по оперативните програми - 13%. Банката финансира и проекти по ПРСР, като в края на 2015 г. са представени последните проекти по стария програмен период от програмата. От финансовата институция очакват да има засилен интерес към кредитите за селско стопанство предвид действието на новия програмен период и специфичния сегмент на обслужване на малки и средни клиенти.

„Райфайзенбанк“ ЕАД. Малките и микро фирми, работещи в сферата на земеделието и търговията, заемат най-голям дял в портфейла от нови кредити на Райфайзенбанк (България) ЕАД. Сектор „Земеделие“ заема дял малко над 37% от новите кредити, отпуснати от Райфайзенбанк в сегмент микропредприятия, следван от сектор търговия - с повече от 25%, производство - с близо 10%, и транспорт - с около 8%. Финансовият размер, формиран от новите селскостопански кредити, предназначени за извършване на инвестиции, отчита ръст от 37% спрямо предходната година за сектора. Това нарастване на инвестиционните кредити води до увеличаване и на дела на инвестициите във финансовия портфейл на банката, като формира повече от половината от обема от новоотпуснати заеми през 2015 г. за малки и средни предприятия. Според данни на банката през 2015 г. се повишава и средната сума на микрокредита за малки и средни предприятия и той достига до 52 222 лв., което е с 1 630 лв. повече в сравнение с 2014 г., когато средната сума на микрокредита е била 50 592 лв.².

Земеделски кредити от Централна Кооперативна банка. Кредит „Земеделски производител“ се отпуска от Централна кооперативна банка с цел финансиране на селскостопанската дейност на регистрирани земеделски производители срещу субсидия за обработваема земя по СЕПП и схема за национални доплащания. Отпуският кредит е със срок на изплащане до 12 месеца. Това е един краткосрочен кредит, който цели да подпомогне селскостопанска дейност на стопанина за конкретната стопанска година. Кредитът се отпуска в лева и се погасява еднократно в края на периода на действието на договора – на 12 месец. Кредитът може да бъде отпуснат като стандартен кредит или овърдрафт в зависимост от нуждите и спецификата на дейността на фермера. Размерът на кредита е до 90% от очакваната субсидия за получаване от Фонд „Земеделие“, като основен източник на погасяването му е получената субсидия по банковата сметка на фермера във финансовата институция. Предлага се възможност за договаряне на нивото на лихвата между банката и стопанина, като лихвата може да се превежда и всеки месец. Съществуват такси за управление на кредита и други такива, които са характерни за отпускането на този вид земеделски кредит съгласно тарифата на банката. Не се предвижда налагането на такса за предсрочно погасяване на кредита със средства от субсидията.

Кредити за земеделски производители от Про Кредит Банк. Кредити за земеделски производители отпуска и Про Кредит Банк под формата на овърдрафт, кредитна линия и кредит на вноски за оборотни средства и инвестиции. Финансовата институция предлага няколко вида земеделски кредити в зависимост от нуждите и

---

² www.rbb.bg.17.02.2016 г.

особеностите на селскостопанската дейност на фермерите. Предлага се кредит за подпомагане на стопаните и закупуване на земеделска земя. В този случай кредитът се отпуска за по-дълъг период от време с определен финансов лимит и може да се използва многократно от стопанина в случай на необходимост от финансов ресурс. Лихвата се начислява само върху размера, който се използва от стопанина, а не върху цялата отпусната сума. Кредитът се характеризира с бърза процедура по отпускане и усвояването му. За обезпечение се приема учредяване на ипотека върху новозакупената земеделска земя или при необходимост ипотека върху друг недвижим имот.

Друг вид кредит, който се предлага, е отпускането на кредит за земеделците срещу получаване на субсидия от Разплащателна агенция. Този вид кредит се ползва за различни нужди като: закупуване на селскостопанска техника и машини, торове, препарати, изграждане на складови помещения за селскостопанската дейност, както и изграждане на селскостопански бази за съхраняване на готовата земеделска продукция. Този кредит се отпуска за срок от 5 години и се ползва в зависимост от конкретните нужди на земеделския производител през годините. Погасяването на кредита се реализира чрез постъпването на субсидията от Фонд „Земеделие“ по открита разплащателна сметка на фермера в банката. За обезпечаване по този вид кредит се приема учредяване на залог върху размера на субсидията.

Агрокредити от Търговска банка АД. Кредити за земеделски производители, растениевъди, обработващи собствена земеделска земя или такава под аренда, за да посрещнат селскостопанския сезон, отпуска и Търговска банка Д АД. Отпусканите финансови средства за подпомагане са в размер до 500 000 лв. Това е възможно в случай на открита банкова сметка от кандидата-земеделец в банката и кандидатстването му за субсидии от Разплащателна агенция. Конкретният размер на кредита може да достигне до 95% от бъдещото плащане и размер на субсидията. Прилага се преференциален лихвен процент от банката по кредита за целия период на действие на земеделския кредит. Обезпечението също е приемливо и се учредява залог върху бъдещи вземания от субсидиите. Не се начисляват такси за откриване и обслужване на разплащателната сметка на стопанина в банката, по която се получават субсидиите. Срокът на кредита може да бъде до 18 месеца и възможност за използване и подновяване на лимита на финансовите средства по отпуснатия вече земеделски кредит. Финансовата институция предлага и гратисен период за стопанина, който може да продължи до получаване на субсидията.

Он-лендинг финансиране за земеделие от Българска банка за развитие. Финансовата институция отпуска кредитни линии в размер до 100 млн. лева. Целта на финансовите средства е подпомагането на земеделските стопани за краткосрочно, оборотно финансиране на селскостопанската им дейност, както и дългосрочно инвестиционно подпомагане на бъдещите им инвестиционни намерения. Предлага се и възможност за осъществяване на рефинансиране на стари подзаеми в размер до 25% от общия размер на договорената кредитна линия. Лихвеният процент се договоря с фермера индивидуално в зависимост от спецификата и параметрите на сделката, но не е по-висок от 5,75%.

Повишен интерес към отпускането на кредити за селското стопанство се отчита и при микрокредитиращата институция „Джобс“, която е част от **Българската банка за развитие**. Финансовата институция предлага на фермерите кредити за оборотни средства и покриване на инвестиционни намерения. Размерът на отпусканите средства се движи в границите от 1 500 лв. до 150 000 лв. Срокът за връщане на кредитите е до 10 години в зависимост от нуждите на стопаните, размера на кредита, предлаганото обезпечение. Възможно е и ползването на гратисен период, през който се облекчава

фермера за реализиране на инвестицията и чак след този срок започва изплащането на кредита.

Микрокредитиращата институция също прилага бързи и гъвкави процедури за отпускане на кредитите, като в срок от 5 до 8 дни се обработват заявленията и се дава резултат. Дружеството предлага на стопаните и четири нови лизингови схеми за финансов лизинг, предназначен за закупуване и изплащане както на нова селскостопанска техника, така и на употребявани машини, оборудване, транспортни средства и др. Тук при лизинговите схеми срокът на погасяване е от 1 до 5 години и отново се предлага за облекчение на фермерите и гратисен период до 1 година за първата година от лизинга и до 3 месеца за всяка следваща. Кредитният портфейл в този сегмент се формира чрез отпускането най-често на кредити за закупуване на земеделска земя, сгради за животни и селскостопанска техника, като той представлява около 33% от общия кредитен портфейл на дружеството.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От всичко изложено дотук се налага изводът, че най-търсени кредити от земеделските стопани са кредитите за оборотни средства. Те са около 70% от общия дял на отпуснати кредити за земеделието, а кредитите за инвестиционни намерения при фермерите са около 20%. Всички продукти на търговските банки са добре разработени и съобразени с тенденциите на развитие на сектора. Тези кредитни продукти във времето търпят и промени с цел да бъдат максимално изгодни за предоставяне на фермерите. Постоянно се разширява гамата на предлаганите услуги от банките, като се предлага финансиране на почти всеки един тип земеделски стопанин по различните схеми и мерки на подпомагане от ЕС. Този засилен интерес от страна на банките към кредитирането на селското стопанство е продиктуван и от действието на новия програмен период от 2014 до 2020 г., в който са осигурени и планирани няколко млрд. лв. за селското ни стопанство.

Налага се тенденцията банките да отпускат повече кредити за агробизнеса при променени и облекчени финансови условия и изисквания. Банките дори са готови да поемат и по-голяма доза финансов риск от отпускането на тези кредити. Тези намерения на финансовите институции са продиктувани от влошаване на бизнес средата за някои други сектори на развитие от икономиката на страната ни и потенциала, който може да се развие при кредитиране на селското стопанство. Ето защо банките преорентират политиката си на финансиране и се обръщат към фермерите, които вече имат придобит опит в усвояването на финансови средства през изминалия период на европейско подпомагане.

Необходимо е финансовите институции да осигурят баланс и равнопоставеност между секторите на разпределение на финансовите средства и между кандидатите за получаването им. Все още е налице тенденцията за по-лесно усвояване на финансови средства от по-големите земеделски стопани с по-големи площи земи и отглеждани определени култури. Докато по-малките земеделски стопани са ограничени в желанието си за получаване на тези жизнено необходими им финансови средства. Това довежда до изкривяване на общата селскостопанска картина, неправилно и неравномерно разпределение на финансовия ресурс и едва ли ще доведе до общи положителни резултати за цялостното развитие на селското стопанство в България.

Както всички кредити и земеделските кредити крият определени рискове. Основният риск за земеделските производители е свързан със състоянието на животните или земеделската продукция, тъй като те са уязвими на болести и природни бедствия. Някои земеделски производители застраховат животните или земеделската си продукция с цел покриване на потенциални загуби от природните влияния. По този

начин те се предпазват от недостиг или липса на оборотни средства и невъзможност да погасяват задълженията си към кредитори. За съжаление застрахователните премии срещу природни бедствия или болести са високи и много производители не могат да си ги позволят. В такива случаи, ако земеделският производител, получил земеделски кредит, претърпи загуби поради болест или природни условия, най-доброто решение е да се обърне веднага към своя кредитор и заедно да намерят решения, свързани с ползвания от него кредит.

ЛИТЕРАТУРА

1. Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието на МЗХ 2016 г. (Аграрен доклад 2016)
2. <https://www.unicreditbulbank.bg>
3. <https://www.fibank.bg/>
4. <https://www.postbank.bg/>
5. <https://www.ubb.bg/>
6. <https://www.sgeb.bg/>
7. <https://www.rbb.bg/>
8. <https://www.ccbank.bg/>
9. <https://www.procreditbank.bg/>
10. <https://www.dbank.bg>
11. <https://www.bbr.bg/>